

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของจริยธรรม
2. องค์ประกอบของจริยธรรม
3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
4. จริยธรรมในสังคมไทย
5. สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรม
6. การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา
7. โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ความคาดหวัง และจุดเน้นของหลักสูตร
8. การวิเคราะห์หลักสูตร
9. การวิเคราะห์เนื้อหา
10. ความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับหลักสูตร
11. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
12. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาและหลักสูตร

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่บรรดานักการศึกษาและนักวิชาการสนใจที่จะศึกษา เพื่อจะแก้ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทย และหาทางปลูกฝังให้บุคคลในสังคมมีจริยธรรม เพื่อดำรงชีวิตอยู่

ในสังคมอย่างมีความสุข ในการศึกษาจริยธรรม ได้มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ต่าง ๆ กันตามทัศนะของตน คือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530) ได้ให้ความหมายว่า

จริยะ (จริยะ) น. ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ (ใช้เป็นคำหน้าสมาส)

เช่น จริยศึกษา (ป.)

จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

พระยาอนุนาทรราชชน (2515) กล่าวว่า "จริยธรรมเป็นเรื่องวิชาสาขาหนึ่ง ของปรัชญา อันว่าด้วยคุณค่าเกี่ยวกับความประพฤติ ของสังคมว่าเป็นอย่างไร ที่ถือว่าถูก หรือดี ควรประพฤติ และอย่างไรที่ถือว่าเป็นผิดหรือชั่วไม่ควรประพฤติแล้ววางเป็นหลัก กำหนดเป็นมาตรฐาน ขึ้นไว้อย่างกว้าง ๆ เพราะฉะนั้น วิชานี้จึงเป็นเรื่อง ค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าของความประพฤติในสังคม"

ดวงเดือน พันธมนาวิน (2522) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์รวมทั้งพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ซึ่งสังคมต้องการให้มีในสมาชิกคือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม"

ระวี ภาวิไล (2522) กล่าวว่า "จริยธรรมคือ แนวทางความประพฤติและปฏิบัติเพื่อบรรลุถึง สภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์"

พินิจ รัตนกุล (2522) กล่าวว่า "จริยธรรมเป็นคำที่เรานิยมใช้ใน เรื่องของการตัดสินคุณค่าของพฤติกรรมมนุษย์ว่า เป็นการกระทำสมควร ถูกต้องดี หรือตรงข้าม"

สมบูรณ์ ศาลยาซีวีน (2522) กล่าวว่า "จริยธรรมหมายถึงการประพฤติตนไม่ว่าจะเป็นโดยทางกาย วาจาใจ ในทางที่ดั่งงามที่สังคม ยอมรับยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติซึ่งเป็นหลักการของพระพุทธเจ้านั่นเอง เป็นการมองถึงธรรมะในด้านการแสดงออก"

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524) กล่าวว่า "จริยธรรมคือพันธหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมคือการนำเอาความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือต่อสังคม"

สิวลี ศิริไล (2528) กล่าวถึง จริยธรรมว่า "จริยธรรม (Ethical Rules) หมายถึง กฎเกณฑ์ของความประพฤติที่มนุษย์ควรประพฤติ ให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้มีเหตุผลมีความคิดและสติปัญญา ความหมายของจริยธรรมจึงครอบคลุมการกระทำของมนุษย์ทุกคน"

กระมล ทองธรรมชาติ (2529) กล่าวว่า "จริยธรรม คือ การกระทำทั้งกาย วาจาและใจที่ดั่งงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม"

คาร์เตอร์วี กูด (Carter V. Good, 1964) กล่าวถึงจริยธรรมว่า "จริยธรรม หมายถึง การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดั่งงาม"

ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg, 1971) กล่าวถึงจริยธรรมว่า "จริยธรรม เป็นความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐาน ของการประพฤติปฏิบัติในสังคมซึ่งบุคคลพัฒนาขึ้น จนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง โดยสังคมจะเป็นตัวตัดสินผลของการกระทำนั้นว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด"

ของ เปียเจต์ (Jean Piaget, 1960) กล่าวถึงจริยธรรมไว้ว่า "จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับ กฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคม ในเรื่องความสนใจ และอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ"

เฮนรี พี แฟร์ไชลด์ (Henry P. Fairchild, 1977) ได้กล่าวถึงจริยธรรมว่า "เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าและความสัมพันธ์ของคุณค่าที่มีต่อแบบอย่างการกระทำและกำหนดการปฏิบัติสังคมวิทษาส่วนที่ศึกษาเกี่ยวกับจารีต แรงบังคับทางสังคมการปรับตัว ความไม่มีระเบียบ ปัญหาสังคม ขบวนการปฏิรูป และความก้าวหน้าทางสังคม ซึ่งก็อาจจะรวมอยู่ในขอบเขตของจริยศาสตร์ด้วย"

เฮนรี บี วูลฟ (Henry B. Woolf, 1981) กล่าวถึงจริยธรรมว่า "จริยธรรมเป็นข้อบัญญัติที่ว่าด้วยอะไรดี และไม่ดี ต่อหน้าที่ที่เกิดขึ้นจากความสำนึก

เอ เอ็ม แม็กโดนัลด์ (A.M Macdonald, 1982) กล่าวถึงจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ และระบบควบคุมพฤติกรรม

จากความหมายของจริยธรรมที่กล่าวข้างต้น อาจจะสรุปได้ว่า "จริยธรรมคือแนวทาง หรือ กฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ดึงมาเป็นลักษณะที่สังคมต้องการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ซึ่งจริยธรรมก็มีองค์ประกอบหลายประการ

องค์ประกอบของจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบ ของจริยธรรมได้ดังนี้
กรมวิชาการ (2523) ได้สรุปว่าจริยธรรม ของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ
คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกผิดได้ด้วยความคิด
2. องค์ประกอบด้าน อารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมที่บุคคล ตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิด ในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

ทางพุทธศาสนานั้น พระราชา牟尼 (2523) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น

1. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก
2. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่ในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย แต่จริยธรรมที่แท้จริงนั้น จะต้องมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ในเงื่อนไขภายนอก เช่น ทำงานเพื่อผลของงาน ไม่ใช่เพื่อเงิน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) จริยธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การบอกได้ว่าการกระทำใดดีควรทำและการกระทำใดเลวควรงดเว้น ความรู้เชิงจริยธรรมของคนเรา จะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และสติปัญญา
2. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่า ชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นและในเวลาที่แตกต่างกัน ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไป
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การยกเหตุผลมาอ้างถึงการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืออดเว้นไม่ไปแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืน ค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ในสังคมนั้น ๆ

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน (2525) ให้ความเห็นว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมประกอบด้วย ลักษณะต่าง ๆ เหมือนกับพฤติกรรมทั่ว ๆ ไป มีองค์ประกอบ 3 ด้านคือ

1. องค์ประกอบด้านความคิด ปัญญา (Cognition) เป็นความสามารถในการตัดสินใจการใช้ปัญญาและเหตุผลในการพิจารณาว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูกต้อง และอะไรไม่ถูกต้อง

2. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affection) เป็นความนิยมศรัทธาพอใจที่จะทำความดี ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์

3. องค์ประกอบด้านจริยธรรม การแสดงออก (Moral Conduct) เป็นกรปฏิบัติที่สืบเนื่องจากอิทธิพลขององค์ประกอบทั้ง สองประการที่กล่าวแล้ว แต่อาจจะมีการกระทำบางอย่าง ซึ่งตกอยู่ภายใต้ สถานการณ์ที่ย่ำแย่ บีบบังคับให้บุคคลนั้นต้องกระทำและตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคลด้วย ผู้มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมชนะสิ่งที่ย่ำแย่ได้

โรเจอร์ บราวน์ (Roger Brown, 1965) มีความเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct) ซึ่งสอดคล้องกับการจำแนกของมาร์ติน แอลฮอฟแมน (Martin L. Hoffman, 1979) ที่ว่ากระบวนการซึมซาบทาง จริยธรรม (Moral Internalization) มี 3 กระบวนการที่เป็นอิสระจากกันคือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

จากองค์ประกอบของจริยธรรมที่นักจิตวิทยาหลายท่านได้จำแนกไว้ พอจะสรุปได้ว่า ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น มี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านปัญญา องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องอาศัยหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาซึ่งมีนักจิตวิทยาหลายท่านได้กล่าวไว้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่สำคัญได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychanalytic theory) ทฤษฎี พัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development theory) ทฤษฎี พัฒนาการทางปัญญาและจริยธรรมของโคลเบิร์ต ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory) ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory) ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

นักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์พยายามค้นหาทฤษฎีที่จะอธิบายพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ รวมถึงด้านจริยธรรมด้วย นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มี ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นผู้นำของกลุ่ม ฟรอยด์เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์จะพัฒนาขึ้นจากพลังงานทางจิตที่เรียกว่า อิด (id) อีโก (ego) และซูเปอร์อีโก (Superego) ตามลำดับ อิดเป็นสิ่งที่ติดตัวทารกมาตั้งแต่เกิดและจะผลักดันให้เด็กสนองความต้องการตามสัญชาตญาณ ในขณะที่เดียวกันก็กระตุ้นให้แสวงหาความสุขให้แก่ตนเองด้วย แต่อาศัยการทำงานของอีโกอย่างเดียว บางครั้งก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ อีโกจึงพัฒนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการคิดและวางแผนตอบสนองความต้องการ โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ครั้นต่อมาเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 3-6 ปี ซูเปอร์อีโกจึงเริ่มพัฒนาขึ้นมา เพื่อควบคุมระบบจริยธรรมในตัวบุคคล ทำให้บุคคลได้รับการถ่ายทอดค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคม โดยผ่านกระบวนการเลียนแบบผู้อบรมเลี้ยงดู ซึ่งโดยมากก็คือ พ่อแม่ นั่นเอง (ธีระพร อูวรรณไพ, 2528)

จากการศึกษาจริยธรรม ตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะพบว่า จริยธรรมควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก และบุคคลจะเป็นผู้มีจริยธรรมได้ต้องขึ้นอยู่กับคุณธรรมของแต่ละบุคคล และการได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรม ของ เพีย เจท์ (Cognitive Development Theory) เพียเจท์ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจท์ได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเคลื่อนไหวเพื่อสนองตอบความต้องการแห่งตน (The Sensorimotor Period) อยู่ในช่วงอายุ 0 - 2 ปี เป็นระยะของการพัฒนาการใช้วัยวะส่วนต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของร่างกาย เป็นระยะที่เด็กยังไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การคิดโดยใช้ความรู้สึกและจินตนาการ (Preoperational Thought) อยู่ในช่วงอายุ 2 - 7 เป็นระยะที่เด็กจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา แต่การทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการใช้ความรู้สึกและจินตนาการเพราะยังไม่รู้จักคิดตามหลักเหตุผล

ขั้นที่ 3 การคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete Operations) อยู่ในช่วงอายุ 7 - 11 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดตามหลักเหตุผลได้ แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่เป็นรูปแบบ เช่น สามารถแยกประเภทสิ่งของได้ และเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 4 การคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรม และการคิดตามหลักตรรกวิทยา (Propositional or Formal Operations) อยู่ในช่วงอายุ 11 - 12 ปี ถึง 14 - 15 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดโดยใช้เหตุผล และสามารถคิดอย่างเป็นระบบตามหลักตรรกวิทยา จึงเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ (Cruber and Voneche, 1977) อ้างถึงใน ชัยพร วิชาวุธ, 2520)

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ เพียเจท์ได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ออกเป็น 3 ขั้นดังนี้

ขั้นก่อนจริยธรรม ตรงกับขั้นที่ 1 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เด็กในขั้นนี้ยังไม่สามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด มีแต่ความปรารถนาที่จะสนองตอบความต้องการทาง

กาย โดยไม่คำนึงความควรไม่ควร ต่อเมื่อเด็กรู้จักพูดเป็นภาษา จึงเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อม และตระหนักในบทบาทของตนเองต่อผู้อื่นมากขึ้น

ขั้นยึดคำสั่ง ตรงกับขั้นที่ 2 และคาบเกี่ยวกับบางส่วนในขั้นที่ 3 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้ จะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่า คำสั่งตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม

การยึดหลักแห่งตน ตรงกับส่วนที่เหลือในขั้นที่ 3 และครอบคลุมตลอดถึงขั้นที่ 4 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจท์เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้ เกิดจากพัฒนาการทางสติปัญญา และประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนเด็กด้วยกัน เด็กจะสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ และรู้จักตัวกฎเกณฑ์เฉพาะตัวไว้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ (กองวิจัยทางการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2527 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทึก, 2520) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของเพียเจท์ สามารถแสดงในรูปตารางได้ดังนี้

พัฒนาการทางสติปัญญา	พัฒนาการทางจริยธรรม
<p>ขั้นที่ 1 การเคลื่อนไหว เพื่อสนองตอบความต้องการแห่งตน (The Sensorimotor Period) 0 - 2 ปี</p>	ขั้นตอน จริยธรรม
<p>ขั้นที่ 2 การคิดโดยใช้ความรู้สึกและจินตนาการ (Preoperational Thought) 2-7 ปี</p>	ขั้นยึดคำสั่ง
<p>ขั้นที่ 3 การคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete Operations) 7 - 11 ปี</p>	ขั้นยึดหลักแห่งตน
<p>ขั้นที่ 4 การตัดสินใจในสิ่งที่เป็นนามธรรม และ การคิดตามหลักตรรกวิทยา (Propositional or Formal Operations) 11 - 12 ถึง 14 - 15 ปี</p>	

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎี พัฒนาการทางสติปัญญา ของเพียเจท์จะพบว่า จริยธรรมของบุคคลย่อมมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อายุ และสติปัญญา ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีอายุ มากขึ้นย่อมมีโอกาสแห่งการเรียนรู้ ทางจริยธรรม มากขึ้นด้วย และการพัฒนาการจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตาม ลำดับชั้นโดยพัฒนาการขั้นต่ำ และยุ่งยากน้อยกว่า ต้องเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องเกิดขึ้นก่อนขั้นสูง ๆ ขึ้นไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา และจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก ได้ศึกษา พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องของเหตุผลเชิงจริยธรรม ทั้งนี้เพราะโคลเบอร์กเห็นว่าการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินที่จะเลือกกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงระดับ ความเจริญ ทางด้านจิตใจของบุคคลอันจะทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มีจริยธรรมอยู่ในระดับหรือขั้นใด ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรมของมนุษย์จะแบ่งเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับ แยกได้เป็น 2 ขั้น ดังนี้ (อ้างถึงใน กิรติ ศรีวิเชียร, 2524)

จริยธรรมระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronomous Morality) อายุประมาณ 2-7 ปี เป็นขั้นที่คนจะกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยคิดถึงความปลอดภัยทางกายของตนเป็นหลัก เนื่องจากผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้มักจะมีอายุน้อยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่ จึงเกิดจากการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ซึ่งมีอำนาจทางกายสูงกว่า เพราะกลัวการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and exchange) อายุประมาณ 7-10 ปี เป็นขั้นที่คนเราจะทำสิ่งต่าง ๆ โดยเริ่มคิดถึงคนอื่นขึ้นมาบ้าง แต่ก็เป็นไปเพราะหวังที่จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในขณะเดียวกัน ก็เริ่มรู้จักตอบแทนผู้อื่นแบบเด็ก ๆ ในทำนอง "เขาให้ฉัน ฉันก็ต้องให้เขา"

จริยธรรมระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level) ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) อายุประมาณ 10-13 ปี เป็นขั้นที่คนเริ่มรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และจะปฏิบัติตนตามที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสมแรงจูงใจที่จะประพฤติจริยธรรมขั้นนี้ก็คือ การได้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วย

ขั้นที่ 4 ระเบียบของสังคม (Social System and Conscience) อายุประมาณ 13-16 ปี เป็นขั้นที่คนเราจะหันเข้าหากฎเกณฑ์ กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนในสังคมแทนการทำในสิ่งที่กลุ่มเห็นชอบ โดยการปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบของสังคม จะเข้าไปในลักษณะที่ยึดมั่นอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

จริยธรรมระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคม (Social contract) อายุประมาณ 16-25 ปี เป็นขั้นที่คนเราจะยังคงยึดถือกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ก็มีความคิดว่ากฎหมายหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ถ้าเป็นความต้องการของคนส่วนใหญ่และเป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล

ขั้นที่ 6 คุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle) อายุประมาณ 25 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่คนจะมีความสำนึกในหลักการต่าง ๆ ทางจริยธรรมที่เป็นอุดมคติสากล หลักจริยธรรมที่สำคัญที่สุด จะเกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรมความเสมอภาคและความภาคภูมิใจใน คักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ หลักการเหล่านี้อยู่ในระดับสูงกว่าค่านิยมทางสังคม ตลอดจนกฎหมายต่าง ๆ ทั้งหลายที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ซึ่งระดับเหตุผลทางจริยธรรม ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก สามารถ เขียนเป็นตารางได้ดังนี้ (พรรัตน์ คีรวิวัฒนบุศย์, 2526)

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. จริยธรรมระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level)	1. ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronomous Morality) 2. ผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and exchange)
2. จริยธรรมระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level)	3. การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) 4. ระเบียบสังคม (Social System and Conscience)
3. จริยธรรมระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level)	5. สัญญาสังคม (Social Contract) 6. คุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle)

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของโคลเบอร์ก จะพบว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลนั้น จะพัฒนาขึ้นด้วยตัวของมันเอง จากการนึกคิดของแต่ละบุคคล ตามลำดับขั้น และตามลำดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับ อายุ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมภายนอก

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ ทฤษฎีของอัลเบิร์ต แบบดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ตามทฤษฎีของแบบดูรา การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งจะเกิดจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งมี 3 ประเภท คือ ตัวแบบจริง ได้แก่ ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือรูปภาพต่าง ๆ และตัวแบบประเภทสุดท้าย ได้แก่ คำบอกเล่า หรือการบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูดหรือข้อเขียนต่าง ๆ ผลจากประสบการณ์ตรงและสังเกตตัวแบบทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว จะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีที่จะนำผลที่พึงปรารถนามาสู่ตน และในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่าง ๆ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมต่าง ๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการประพฤตินำสำหรับตนเอง ตลอดจนการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น (ชัยพร วิชชาวุธ, 2525)

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจะพบว่า การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลนั้นจะต้องใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเอง หรือการให้เห็นแบบอย่างหรือการบอกกล่าวอบรมให้บุคคลเกิดความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและแสดงออก เฉพาะพฤติกรรมที่เหมาะสม

ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม

ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้ คือ Rath, Harmin and Simon โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) ที่มีหลักการว่าความถูกต้องดีงาม มิได้ขึ้นอยู่กับหลักการที่แน่นอน แต่จะแปรผันตามบุคคล และสภาพการณ์ต่าง ๆ ในหลักการของทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม จะไม่

กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝัง มีการยอมรับการตัดสินใจ ความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมคือ การชี้แนะ หรือจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการถกคิด ขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทศคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ นั้น เป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าวคือ

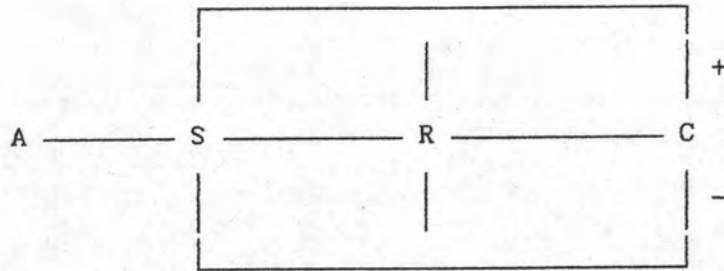
1. เกิดจากการเลือกของตนอย่างอิสระหรือเปล่า
2. ได้พิจารณาทางเลือกอื่น ๆ หรือเปล่า
3. ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่าง ๆ หรือเปล่า
4. มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
5. จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผยหรือไม่
6. จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
7. จะกระทำซ้ำอีกหรือไม่

(ชัยพร วิชชาวุธ, 2531)

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการกระจำค่านิยม จะพบว่า ในการที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลนี้ ไม่ควรจะไปกำหนดตัวจริยธรรมให้แต่ควรจะใช้คำพูด คำถาม เพื่อกระตุ้นให้บุคคลนั้นได้เกิดความคิดใคร่ครวญ และตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ด้วยตัวของเขาเอง โดยไม่มีการชักจูงจากผู้อื่น

ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory) นักทฤษฎีกลุ่มนี้คือ Skinner (อ้างถึงใน อารมณ์ พุกกะมาน, 2528) ทฤษฎีนี้ประยุกต์จากทฤษฎีการวางเงื่อนไข ธรรมวิบาก (Operant Conditioning) ที่อธิบาย หลักการเรียนรู้ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนได้โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม ซึ่งการปรับพฤติกรรมในที่นี้หมายถึงการนำเอาหลักการพฤติกรรมมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบในการเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งกระบวนการปรับพฤติกรรมนี้ สามารถใช้เปลี่ยนพฤติกรรมใด ๆ ในสภาพการณ์ใด ๆ ก็ได้ หลักการปรับพฤติกรรม จะเจาะจงเฉพาะกระบวนการเรียนรู้แบบการกระทำ อันเป็นการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลกรรมที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกจะมีผลในการกำหนดถึงการ

แสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นในอนาคต (Baldwin and Baldwin, 1981 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต , 2526) ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิ

ภาพแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่แยกแยะได้ (S^D) พฤติกรรม (R) และ ผลกรรม (C)

A คือ สภาพแวดล้อม

S^D คือ สิ่งเร้าที่แยกแยะได้

R คือ พฤติกรรม

C คือ ผลกรรมของพฤติกรรม ในกรณี

C^+ ผลกรรมที่พึงพอใจ

C^- ผลกรรมที่ไม่พึงพอใจ

พฤติกรรมใดก็ตามที่บุคคลแสดงออก แล้วได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก หรือทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเกิดเพิ่มขึ้น เนื่องจากผลกรรมที่พึงพอใจนั้นได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นสิ่งเร้าที่แยกแยะได้ของบุคคลในอนาคต ผลกรรมชนิดนี้เรียกว่า ตัวเสริมแรงทางบวกและการให้ตัวเสริมแรงทางบวกเรียกว่าการเสริมแรงทางบวก เช่น การที่สมชายเข้าเรียนตรงเวลาครูให้ค่าชมเชย (ตัวเสริมแรงบวก) ทำให้สมชายเข้าชั้นเรียนตรงเวลาทุกครั้งการเสริมแรงทางบวกนั้นจะต้องมีเงื่อนไข 2 ประการคือ

1. บุคคลนั้นจะต้องได้รับผลกรรมที่เขาพึงพอใจ
2. ความถี่ของพฤติกรรม จะต้องเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

การเสริมแรงทางบวก อาจทำได้โดยใช้ตัวเสริมแรง ดังต่อไปนี้

1. ตัวเสริมแรงทางสังคม ได้แก่การใช้ คำพูด และภาษาท่าทาง เช่น การใช้คำชมเชย การพูดจายกย่อง การแสดงท่าทางยอมรับ หรือการแตะตัวที่ไหล่เบา ๆ เป็นต้น
2. เบี้ย วรรคกร ได้แก่ การใช้แต้ม ดาวเบี้ย หรือคะแนน โดยที่ แต้มดาว เบี้ย หรือคะแนนนั้น จะต้องสามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่บุคคลนั้นพึงพอใจ
3. กิจกรรมที่พึงพอใจ ได้แก่การเล่น เกม การเล่นกีฬา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่บุคคลนั้นพึงพอใจ เช่น ถ้านักเรียนทำการบ้านเสร็จเรียบร้อย ครูก็จะอนุญาตให้ไปเล่นเกม หรือกีฬาที่นักเรียนชอบ เป็นต้น

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการปรับพฤติกรรมจะพบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เหมือนกับพฤติกรรมอื่น ๆ โดยทั่วไป พฤติกรรมใดที่ผู้ประพฤตินั้นได้รับสิ่งที่ต้องการตอบแทน และพึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีค่าสูงขึ้น แต่ถ้าพฤติกรรมใดได้สิ่งที่ไม่ปรารถนา เป็นเงื่อนไขลงโทษตอบแทน พฤติกรรมนั้นก็จะมีค่าต่ำลง หมดหายไป

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมนี้เป็นความรู้ใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ โดยศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2534) ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม มีเนื้อความว่า ถ้าเปรียบเทียบพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดีและคนเก่งเหมือนผลไม้อต้น เช่น ผลมะม่วง การที่จะได้มะม่วงดก ผลใหญ่ หวานอร่อยบนต้นนี้ ลำต้นและรากจะต้องสมบูรณ์ ลักษณะ จิตใจ 5 ประการ เปรียบเหมือนส่วนลำต้นของต้นไม้อจริยธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ลักษณะทางจิตใจ 5 ประการนี้คือ

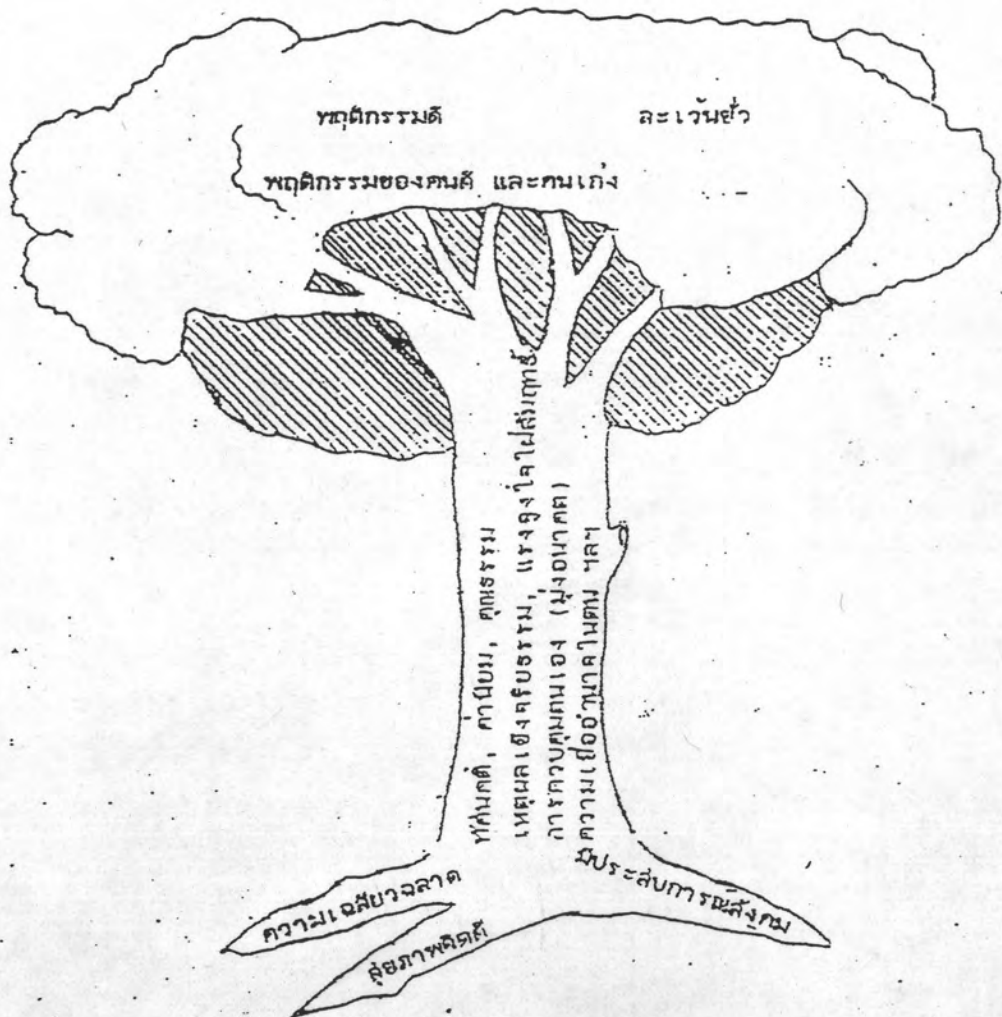
1. ทศคุณคุณธรรม ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง
2. เหตุผลเชิงจริยธรรมหรือการเห็นแก่ผู้อื่น ส่วนรวม และหลักสากลมากกว่าการเห็นแก่ตัว

3. ลักษณะมุ่งอนาคต สามารถคาดการณ์ไกล และสามารถควบคุมตนให้
อดได้รอได้ อย่างเหมาะสม
4. ความเชื่ออำนาจในตนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วจะต้องได้รับโทษ
5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หรือความมุ่งมั่น บากบั่นฝ่าฟัน อุปสรรคจน
ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ลักษณะทางจิตใจ 5 ประการนี้ ถ้ามีมากในบุคคล บุคคลนั้นจะเป็นผู้มีพฤติกรรม
ของคนดีและคนเก่งอย่างสม่ำเสมอ แต่ถ้าขาดลักษณะหลายประการมากเท่าใด บุคคลนั้นก็จะเป็น
เป็นผู้ที่ไม่สามารถเป็นคนดีและเก่งได้ นอกจากลักษณะทางจิตใจ 5 ประการ ที่ลำดับของต้นไม้
จริยธรรมแล้ว พฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีลักษณะทางจิตที่เป็น
พื้นฐานทางจิตใจ 3 ประการ คือ

1. สติปัญญา คือความเฉลียวฉลาด เหมาะสมกับอายุ เมื่อเป็นผู้ใหญ่
ก็มีความสามารถ ทางความคิดเป็นนามธรรมขั้นสูงได้
2. ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึงการเข้าใจมนุษย์ และสังคม รู้จัก
เอาใจเขามาใส่ใจเรา
3. มีสุขภาพจิตใจดี ซึ่งหมายถึง การมีความวิตกกังวลน้อยหรือในปริมาณ
ที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม สามารถทำเป็นรูปภาพได้ดังนี้

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่จะนำไปสู่

พฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2534)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมทางจริยธรรม

ลักษณะทางจิตที่เป็นพื้นฐานนี้ เปรียบเสมือน รากสำคัญ ของต้นไม้ที่จะชอนไชหาอาหารมาเลี้ยงลำต้นได้อย่างเต็มที่ หรือขาดแคลน ลักษณะพื้นฐานทางจิต 3 ประการนี้เป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนาลักษณะทางจิต 5 ประการที่ลำต้นและพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งซึ่งเป็นผลไม่บนต้น บุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานทางทั้งสามประการนี้สูงเหมาะสมกับอายุ จะเปรียบเสมือนคนที่เป็บบัวเหนือน้ำในพุทธศาสนา เหมาะสมที่จะรับการพัฒนาลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่ลำต้นและที่เป็นผลไม่ต่อไป ส่วนผู้ที่มีลักษณะพื้นฐานทางจิตสูงเพียง 2 ประการประการเดียว หรือต่ำทั้งสามประการ จะเป็นคนประเภทบัวใต้น้ำไปจนถึงประเภทจมโคลนอยู่ก้นบึง

จากการศึกษาจริยธรรมในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้จะพบว่า การพัฒนาจริยธรรมของบุคคลนั้น จำเป็นต้องพัฒนาจิตใจที่สำคัญ 8 ประการ ที่ระบุไว้ที่ลำต้นและรากของต้นไม้จริยธรรม ซึ่งเป็นลักษณะทางจิตที่นิสุจน์แล้วว่าเกี่ยวข้องและเป็นสาเหตุของการเกิด และการอนุรักษ์พฤติกรรมที่ดีงามของคนไทย

จริยธรรมในสังคมไทย

ในยุคที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และจิตใจของประชาชน คุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมไทยได้เสื่อมคลายลง จึงทำให้มีบุคคลหลายฝ่ายเห็นว่าควรจะมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่คนในสังคมอย่างจริงจัง เสียที จริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทยนั้นมีผู้กล่าวไว้หลายท่าน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานคุณธรรมแก่ประชาชนในวาระฉลองครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ (พุทธศักราช 2525) ซึ่งเป็นคุณธรรมอันควรแก่การปฏิบัติ 4 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การรักษาความสัตย์ ความ

จริงใจ ต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจธรรมความดีนั้น ประการที่สามการอดทนอดกลั้นและอดออม ที่จะประพฤติล่วงความสัจธรรม สัจธรรมไม่ว่าจะด้วยประการใดและประการที่สี่ การรู้จักละวาง ความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง ในปีเดียวกันนี้รัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมและปลูกฝังวัฒนธรรมโดยเน้นให้ยึดถือและปฏิบัติค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการคือประการที่หนึ่งการพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ ประการที่สอง การประหยัดและออม ประการที่สาม การที่มีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย ประการที่สี่ปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา ประการที่ห้า ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (อ้างถึงในถนนอม เลขานันท์, 2532)

ส่วนกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้กล่าวถึงจริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับสังคมไทย ไว้ 8 ประการ คือ การใฝ่สัจจะ หรือใฝ่สัจธรรมการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาความเมตตากรุณา สติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ซื่อสัตย์สุจริต ชยันหมั่นเพียร หิริ-โอตตัปปะ โดยให้คำอธิบายของจริยธรรมแต่ละด้านว่าการใฝ่สัจธรรม เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความจริง ยอมรับความจริง เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผล หรือในสิ่งที่มีหลักฐาน ข้อมูลรองรับ และสามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้ การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการกระวนการค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาหรือขจัดอุปสรรค ข้อยุ่งยากต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่ความเมตตากรุณา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิดหรือผลประโยชน์ส่วนตน ให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม สติ-สัมปชัญญะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการระลึกรู้ตัวเสมอว่าตนกำลังทำอะไร มีความพร้อมตื่นตัวในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างฉับไว ความไม่ประมาทเป็นค่านิยมเกี่ยวกับการวางแผน มีการเตรียมพร้อม มีการคาดการณ์ได้ถูกต้อง ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นค่านิยม เกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่ การงานของตนมีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายาม มีการไต่รตรองปรับปรุงงาน ส่วนประการสุดท้าย คือ หิริ-โอตตัปปะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความละอาย เกรงกลัวไม่ปรารถนาต่อการประพฤติชั่วหรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรมและมาตรฐานของความดีงาม เลือกปฏิบัติเฉพาะสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และกระมล ทองธรรมชาติ

(2529) ได้กล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่ประชาชนเคยยึดถือ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งควรแก่การปลูกฝังให้แก่ประชาชนต่อไป อันจะทำให้ประชาชนไทย สามารถบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีของชาติได้อย่างสมบูรณ์พร้อม มีมากมายหลายประการ แต่ที่ควรกล่าวถึง มี 10 ประการคือ ความนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความกล้าหาญ การไม่โลภไม่ขโมย และไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตผู้อื่น การละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว และความเชื่อมั่นในตนเอง และมีเหตุผลในการกระทำ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในด้านจริยธรรมนั้น รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาเยาวชน พร้อมทั้งได้ส่งเสริมและสนับสนุนเยาวชน ดังปรากฏในวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์ ว่า

1. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานการศึกษาทุกระดับในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ให้ประพฤติปฏิบัติตนตามคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ของสังคม และสอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2520 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

2. เพื่อปรับปรุง การจัดจริยศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ และบังเกิดผลดีต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา โดยปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการปลูกฝัง ครูอาจารย์และบุคลากรจริยศึกษาสิ่งแวดล้อม การวิจัย และกิจกรรม ส่งเสริมต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ในส่วนที่ว่าด้วยคุณภาพศึกษา ได้กำหนดนโยบายไว้ว่า เร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และทักษะ พร้อมทั้งความองอาจ ทิศทางคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529) นอกจากนั้นแนวทางการพัฒนาการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ ของแผนพัฒนาการศึกษา

แห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ไว้ว่า "จะมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง โดยเน้นให้มีคุณธรรม จริยธรรม ปัญญา และมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ตลอดจนมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุขภายใต้การปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ ริเริ่มสร้างสรรค์และนำการพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่เหมาะสม"

และกรมศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องโดยตรง และมีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับพลเมืองนั้น ได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะสร้างคุณลักษณะของพลเมืองให้มีคุณธรรม บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และพฤติกรรมให้เป็นคนดีมีศีลธรรม จึงได้เสนอคุณลักษณะที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้คนไทย คือ มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรมขยัน ประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ รู้จักคิดริเริ่มวิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กระตือรือร้น ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจรู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ มีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวทีกู้ภัยและอดทน (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2531 อ้างถึงใน ถนอม เลขาพันธ์, 2532)

นอกจากนี้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2521 อ้างถึงใน ประไพพรรณ โภคัยสุนทร, ม.ป.ป) ได้กำหนดคุณธรรมต่าง ๆ ที่ควรจะปลูกฝังให้นักเรียน 30 คุณธรรม ซึ่งได้แก่ การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต และร่างกายของบุคคล และสัตว์, ความเมตตากรุณา, การไม่โลภไม่ขโมย, ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และเสียสละ, การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น, การรู้จักความพอดี, การไม่พูดปด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง การไม่ยุ่งยงให้เกิดความ แดกแยก การไม่พูด คำหยาบ การมีสัจจะ และความจริงใจ การไม่ลองและเสนสิ่ง เสนติดให้โทษ, ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้ง ชั่งใจ รู้สึกผิดชอบชั่วดี, ความเป็นผู้มีเหตุผล, ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว, ความขยันหมั่นเพียร, ความอดทน อดกลั้น, ความกล้าหาญ และ

เชื่อมั่นในตนเอง, ความกตัญญูทเวที, ความซื่อสัตย์สุจริต, การทำใจให้สงบ มีสมาธิ และ
 อารมณ์แจ่มใส, การไม่เห็นแก่ตัว, ความประณีต ละเอียด ถี่ถ้วน, ความรับผิดชอบ, ความมี
 น้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง, ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลา, การยอมรับการเปลี่ยนแปลง,
 มีมารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ซึบถ่ายแต่งกายและสิ่งคมระหว่างเพศ,
 มีมารยาทในการแสดง ความเคารพการขอกฎ การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ
 การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วยการแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น
 การพักผ่อนหย่อนใจ, หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การ
 ให้อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ, ความเป็นผู้มี
 วัฒนธรรมและปฏิบัติตามประเพณีนิยมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, การ
 แก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบกฎหมายและจารีตประเพณี

เมื่อพิจารณาจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าจริยธรรมที่จำเป็นจะ
 ต้องปลูกฝังให้แก่พลเมืองไทยนั้นมีหลายคุณลักษณะ ที่สำคัญได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์
 สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูทเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี
 ความประหยัด มีธยัสถ์ ความยุติธรรม ความอดุสาหะ ซึบหมั่นเพียร ความเมตตากรุณา การ
 พึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสัจจะ และความจริงใจ ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความ
 อดทนอดกลั้น การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามประเพณีนิยม ความใฝ่รู้
 ความรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกันเป็นต้น แต่การที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนั้น
 จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายช่วยกัน

สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรม

สถาบัน หรือแหล่งที่มีอิทธิพล ต่อการเสริมสร้างทางจริยธรรม และมีบทบาท
 เกี่ยวข้องในการเตรียมเยาวชน ของเราให้เป็นผู้มีจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์นั้น
 ได้แก่ บุคคลและสถาบันทั้งปวง ที่แวดล้อมเยาวชนอยู่ ซึ่งข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524) ได้
 กล่าวไว้ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว จะเป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณลักษณะทางจริยธรรมให้แก่เด็ก มิงงานวิจัย จำนวนมากทั้งในและนอกประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏผลว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบได้รับความรักน้อย เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบความคมมากจะมีลักษณะเชื่อฟังสุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัวใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบความคมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ ในขณะที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จะเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักผิดชอบชั่วดี และรู้สึกละอายใจเมื่อทำผิด

2. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและลักษณะทางจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะในเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก ดังที่เพียเจท์ กล่าวถึง "ขั้นยึดหลักแห่งตน" ในทฤษฎี พัฒนาการทางจริยธรรมของเขา ซึ่งตรงกับช่วงที่เด็กมีอายุระหว่าง 11-15 ปี ในขั้นนี้การพัฒนาทางสติปัญญา และประสบการณ์จากการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อน จะทำให้เด็กรู้จักคิดก่อนตัดสินใจและรู้จักตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ส่วนโคลเบอร์ก ก็กล่าวไว้ในขั้นที่ 3 ของ "จริยธรรมระดับกฎเกณฑ์" ซึ่งเกิดในช่วงที่คนเรามีอายุประมาณ 10-13 ปี แรงจูงใจที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของคนในขั้นนี้ก็คือ การได้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งกลุ่มคนที่คนในวัยนี้เกี่ยวข้องมากที่สุด ก็คงจะได้แก่กลุ่มเพื่อนนั่นเอง

3. สถาบันทางศาสนา สถาบันนี้มักมีความผูกพันกับคนในสังคม นับตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเหตุที่การนับถือศาสนาเป็นค่านิยมที่สำคัญของสังคมเกือบทุกสังคม และตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนก็ต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะในยามที่เกิดความทุกข์อยู่แล้ว ดังนั้นคนทุกคนจึงมักเลือกนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง การรับเอาหลักธรรมในศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี การประกอบกิจกรรมตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาก็ดีมักจะทำให้คนเรา เกิดมโนทัศน์ทางจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ดังเช่นคนที่นับถือพุทธศาสนาหากกระ

ทำการต่าง ๆ โดยปราศจากอกุศล (ความโลภ ความโกรธ และความหลง) และอคติ (ความรัก ความชัง ความเขลา และความกลัว) ตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ก็จะทำให้เกิดมโนทัศน์ในด้านความยุติธรรม สามารถตัดสินหรือพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเที่ยงตรง หรือคนที่ทำบุญด้วยการปล่อยนกปล่อยปลา ก็อาจเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับความเมตตากรุณาได้ เป็นต้น

4. สื่อสารมวลชน หรือสื่อมวลชน สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ทุกรูปแบบ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมาก ซึ่งหากจะอธิบายตามทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ก็จะมีบทบาทในการสร้างเสริม ลักษณะทางจริยธรรมให้กับคนเราได้ด้วยการให้เรียนรู้ผ่านตัวแบบใน 2 ประเภท คือ ตัวแบบสัญลักษณ์ จากภาพยนตร์และโทรทัศน์ เป็นต้น และตัวแบบที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

5. สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้ทั้งในด้านพุทธิศึกษาและจริยศึกษา แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียน โดยสถาบันการศึกษาอาจจัดวิชาจริยศึกษาขึ้นเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร หรืออาจส่งเสริมให้ครูทุกคนพยายามสอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อมุ่งสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้พัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างจริงจัง สำหรับในสังคมไทย กระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนด แนวทางในการจัดจริยศึกษาสำหรับสถาบัน การศึกษาระดับต่าง ๆ ไว้โดยการจัดจริยศึกษาตามแนวทางดังนี้

1. จัดโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสกปรกรกรุงรัง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดที่ใดในโรงเรียน

2. หัวหน้าสถานศึกษา ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คน ในโรงเรียนประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหน้าที่ของตนเอง โดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3. ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ สืบเนื่องไม่ขาดตอน

4. สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายนอกโรงเรียนมีอิทธิพลในด้าน จริยธรรมต่อนักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจริยธรรมภายในโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์ กับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียนอย่างเหมาะสม

5. กำหนดระเบียบของโรงเรียนในส่วนต่าง ๆ ตามหลักจริย ธรรม และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูต้องพรีสอนและคอยเฝ้าดู เพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเองของนักเรียนไปในตัวด้วย

6. การสอนจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทฤษฎี และปฏิบัติโดยให้ ปฏิบัติจริง และปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ

7. สอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาอื่น ๆ และการจัดกิจกรรม ทุกประการ ของโรงเรียน

8. จัดให้มีอุปกรณ์การสอนจริยศึกษา กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษา และห้องจริยศึกษาตามความเหมาะสม

9. จัดให้มีการประเมินผลและวัดผลการจัดและการสอนจริยศึกษา ทุกระยะและนำข้อประเมินผลและวัดผลมาปรับปรุง การจัดและการสอน จริยศึกษาในโรงเรียน ให้นักเรียนได้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ ตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ

จากสถาบันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะ เห็นว่าทุกสถาบัน มีความสำคัญ และมีอิทธิพล ต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างจริยธรรมให้ เกิดขึ้นในตัวเด็กทั้งนั้นและถ้าหากทุกฝ่ายทุกสถาบัน ให้ความร่วมมือกันในการปลูกฝังและเสริมสร้าง จริยธรรมในตัวเด็ก โดยเฉพาะเด็กในระดับประถมศึกษา ซึ่งควรจะได้รับ การปลูกฝังก่อนตามคำ กล่าวที่ว่า "ไม่อ่อนดัดง่าย" เพราะหากเด็กวัยนี้ได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจังแล้วเขาก็จะ สามารถพัฒนาได้ดีในวัยต่อ ๆ ไป

การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษา

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กเป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรมนั้น จะต้องมีการดำเนินการดำเนินงานร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งนอกโรงเรียน และในโรงเรียน ด้วยความเอาใจใส่

อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ในเรื่องของหัวข้อจริยธรรมหรือโมทัศน์ของจริยธรรม จะต้องตรงกันทั้งสังคมนอกโรงเรียนและในโรงเรียนด้วย เพื่อให้การปลูกฝังจริยธรรมมีลักษณะคงตัว คือเป็นที่ยอมรับโดยปราศจากข้อสงสัย หรือเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของตนเอง และสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่จึงจำเป็นจะต้องมีการปลูกฝัง จริยธรรมให้แก่เด็กเรียนอย่างเร่งด่วน

ในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กเรียนในระดับประถมศึกษาชั้น ได้มีผู้เสนอแนวทางการไว้หลายวิธี

ซึ่ง ถาวร ทองคิด (2527), ชำเลือง วุฒิจันทร์ (2524), พันสี หันนาคินทร์ (2526), พระราชวรมณี (2528) และดวงเดือน พันธมนาวิน (2522) (อ้างถึงใน ภัสสร อิงทรกำแหง, 2532) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมพอสรุปได้ดังนี้

1. ไม่จดจำเนื้อหา เน้นการปฏิบัติ ต้องสร้างครีฑาให้เกิดแก่จริยธรรมนั้น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ
2. ผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในจริยศึกษาอย่างแท้จริง มีกลวิธีในการถ่ายทอดรวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และการเป็นตัวอย่างที่ดี
3. ต้องตระหนักว่าการปลูกฝัง คุณธรรมให้กับเด็กเป็นหน้าที่ของทุกคน นับตั้งแต่ บิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว พระสงฆ์ สื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ
4. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กต้องคำนึงถึงวัย และขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก โดยอาศัยการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎี ของโคลเบอร์ก
5. การใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนให้เกิดความคล้อยตาม
6. ถือว่าหลักธรรมและจริยธรรมนั้นสัมพันธ์กันทั้งหมด สร้างคุณธรรมหลักขึ้นมาโดยมีเป้าหมายว่าจะให้มีอะไรบ้างต่อจากนั้นคุณธรรมอื่น ๆ ก็จะตามมา
7. จริยธรรมจะต้องมีพร้อมในด้านบวก คือควรมีเพิ่มขึ้น ๆ และด้านลบคือในส่วนที่ต้องลด ละ เลิก

และวิจิตร สินลิริ (อ้างถึงใน ภัสสรา อินทรกำแหง, 2532) ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะ ถึงวิธีการสอน เพื่อปลูกฝัง จริยธรรมว่าวิธีหนึ่งที่น่าจะใช้สอนได้ คือ วิธีการสอนที่เน้นการปฏิบัติ โดยการสอน ตามระดับ ดังนี้

- ระดับแรก คือ สอนให้จำ
- ระดับที่ 2 คือ สอนให้เข้าใจ
- ระดับที่ 3 คือ สอนให้สำนึก
- ระดับที่ 4 คือ สอนให้นำไปปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ให้ถูกต้อง
- ระดับที่ 5 คือ สอนให้ติดเป็นนิสัย

นอกจากวิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่ได้กล่าวไปแล้ว ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อูวรรณโณ (2525) ได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังจริยธรรมไว้ 4 วิธี คือ

1. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification ย่อว่า VC) ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้อง และควรแก่การยึดถือ กระบวนการ VC มีจุดมุ่งหมาย ให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการ ประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไรและหลักการที่ดีที่ถูกต้องที่ควร ตามธรรมชาติของตนเองเป็นอย่างไร

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐาน ของนักทฤษฎี VC คือ การช่วยให้แก่นักเรียน เกิดความกระจ่างในความเชื่อในทัศนคติในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเองหน้าที่ของครูในการปลูกฝังค่านิยม คือการชี้แนะให้นักเรียนเกิดการถกคิด ชี้ขึ้นมาว่า ความเชื่อทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึก ของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการ ของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่กล่าวคือ

1. เกิดจากการเลือกของตนอย่างอิสระหรือเปล่า
2. ได้พิจารณาทางเลือกอื่น ๆ หรือเปล่า
3. ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่าง ๆ หรือเปล่า
4. มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า

5. จะยืนยัน การตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผยหรือไม่
6. จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
7. จะกระทำซ้ำอีกหรือไม่

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning ย่อว่า MR) มีแนวคิดพื้นฐานตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรมหมายถึงกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับ พัฒนาการทางปัญญา ข้อผูกพันกับอายุของบุคคล

วิธีปลูกฝัง จริยธรรมตามทฤษฎีของทฤษฎี MR คือการพัฒนาผู้เรียน ให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคม ตามทฤษฎีนี้ การพัฒนาจริยธรรม ไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วย การนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามลำดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุ กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรม ตามทฤษฎี MR ในการปลูกฝังจริยธรรมในชั้นเรียนคือการ อภิปรายแลกเปลี่ยนทฤษฎี

3. การปลูกฝัง จริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification ย่อว่า BM) วิธีการของ BM ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเรา ถูกควบคุมโดยเงื่อนไข การเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามความคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไข เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม

4. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning ย่อว่า SL) ถือว่าจริยธรรมเป็นความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรมมีแนวความคิดพื้นฐานว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่ง เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำ

บอกเล่าและการอ่าน การบันทึกของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ ช่วยให้มนุษย์มีความรู้
อย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง

วิธีปลูกฝังจริยธรรม โดยการจัดประสบการณ์ ทั้งทางตรงและอ้อม ซึ่งได้
แก่ตัวอย่าง และคำบอกเล่าให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่า พฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกระทบอะไร
และผลกระทบนั้นน่าปรารถนาเพียงใด การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้
รู้จริยธรรมนี้ ต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง ตัวอย่างและคำบอก และถ้า
หากคำบอกมีลักษณะเป็นการชี้แนะให้ผู้เรียน มองเห็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรง
และจากตัวอย่างที่ประสบด้วยแล้ว การเรียนรู้ก็จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ สมพงษ์ จิตระดับ (2530) ได้กล่าวถึงแนวทางการปลูกฝังจริยธรรม
ในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ในการสอนจริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักธรรมและแนวคิด
ทางพุทธศาสนาให้แก่ักเรียนด้วย
2. การส่งเสริมการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็น
อย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย และการประกาศเกียรติคุณนักเรียน เป็นสิ่งที่ควรได้รับการ
สนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควร
พยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย จะได้ผลและน่าสนใจกว่า
4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัด ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น
โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดโครงการ
ธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณร ในระหว่างปิดภาคการศึกษาด้วย
5. โรงเรียน คณะครู ร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะ
พูดคุย เยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาหารือ ร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรรหาโอกาส
ติดตามผลนักเรียนแต่ละคน ตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย
6. การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียน
จะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อม

บางอย่างให้น่าสนใจ และชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดยุทธการทาง
จริยธรรมคติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

7. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มี
การร่วมประชุม เพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงาน การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิด
เห็นประสบการณ์ตลอดจนวิธีดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น
9. โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควร
เร่งรัดหรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลาลั้น ๆ เป็นอันขาด
10. ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย

จากแนวทางการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษาที่กล่าวมา
ข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กนั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง
ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติ เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน การกำหนด ระเบียบข้อบังคับ การควบคุม
ติดตามผล ฯลฯ เป็นต้น การจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนให้สอดคล้อง
กับการสอนของครู การสอนของครู และการจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษา ซึ่งเนื้อหาด้านจริยศึกษา
ได้กำหนดไว้แล้วในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็น
หลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา โครงสร้างความรู้ของหลักสูตรมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียน
มีความรู้ ทักษะ ค่านิยมและการจัดการ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะ สามารถคิดและแก้
ปัญหา เห็นคุณค่า ของการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
ได้ (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกัน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการได้

จุดหมาย

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างเป็นสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้ และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์ สาเหตุ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผล ด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลง ของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจน อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้าง

- มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้
- กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคมโดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่ และการดำเนินชีวิตที่ดี
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัยค่านิยมเจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี
- กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไป ในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ
- กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป.5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ ในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดหมาย
ข้างต้นจึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่น ตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดย
ให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความ
สนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกัน ในการพัฒนาตนเองตามความ
สามารถ
3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายใน
กลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมี
เหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้
เกิดความคิดรวบยอด ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ในการจัด
การเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็น
พื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติ
จริงของผู้เรียน

ความคาดหวังของหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน ใน การนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การพัฒนาตน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียสละ และมุ่งพัฒนา
2. การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และทำงานเป็น
3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และโลก

รายละเอียดของเป้าหมายและคุณลักษณะของผู้เรียนปรากฏในตารางต่อไปนี้

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร : การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม

เป้าหมายระดับการศึกษา				
คุณลักษณะของผู้เรียน	ประเภทศึกษา : ผลิตาและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม	มัธยมศึกษาตอนต้น : แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้สังคม	มัธยมศึกษาตอนปลาย : ลงมือทำประโยชน์ให้สังคมตามความสามารถของตน	คุณลักษณะของผลเมื่อ
1. ผลิตาคน	อ่านออก เขียนได้ คำนวณได้	ความรู้อย่างทะลุทะลวงในวิชาสามัญ เข้าใจและติดตามความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ	มีความรู้อย่างทะลุทะลวงในวิชาสามัญ เฉพาะค่าและรอบรู้ทันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	
1.1 มีความรู้พื้นฐาน-เข้าใจธรรมชาติ				
1.2 มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์	บำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตน	เสริมสร้างสุขภาพ อนามัยส่วนตนและชุมชน	ส่งเสริมการบริการอนามัยชุมชนและการเสริมสร้างสุขภาพ	
1.3 แก้ปัญหาเป็น	วิเคราะห์เหตุผลและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว	เสนอทางเลือกหลากหลายในการแก้ปัญหาของชุมชนได้	วางแนวปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาของสังคมได้	เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ
1.4 เสียสละ	ไม่เอาเปรียบผู้อื่น	ช่วยเหลือผู้อื่น	ช่วยเหลือทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน	
1.5 มุ่งพัฒนา	รักการอ่านและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ	ปรับปรุงการปฏิบัติงานอยู่เสมอ	ใช้แนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ	

เป้าหมายระดับการศึกษา

คุณลักษณะของผู้เรียน	ประถมศึกษา : ให้นาและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม	มัธยมศึกษาตอนต้น : แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้สังคม	มัธยมศึกษาตอนปลาย : ลงมือทำประโยชน์ให้สังคมตามความสามารถของตน	คุณลักษณะของพลเมือง
2. ให้นาอาชีพ	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงานและทำงานเป็น	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และรู้กระบวนการจัดการ	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและจัดการได้	เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ
3. ให้นาสังคม	รู้เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่บ้าน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้าน ตลอดจนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ในชุมชนรอบ ๆ บ้าน	เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอแนวทางให้นาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน	เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและโลก มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสังคม และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ของประเทศ	เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จุดเน้นของหลักสูตร

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความคาดหวังของหลักสูตร ในการจัดการเรียน การสอนต้องคำนึงถึงจุดเน้นต่อไปนี้

1. จัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการ

จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อที่จะนำ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะต้องสอนให้ผู้ เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและเกิดความชื่นชมที่ได้ปฏิบัติ กระบวนการต่าง ๆ ที่จะต้อง ปลูกฝังให้เกิดขึ้น เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการฝึกทักษะ กระบวนการจัดการ และกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าว ครูจำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนมาเป็นการสอน ที่ฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยในการใช้ ทักษะกระบวนการ ในการแสดงออกทุก ๆ ด้าน กระบวนการมี 9 ขั้นตอนดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม
7. ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ในการจัดการเรียนการสอนอาจจัดให้ครบทั้ง 9 ขั้นตอน หรือปรับให้เหมาะสมตามลักษณะของจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ได้

2. การส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงความหลากหลายของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกันทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นหลักสูตรฉบับนี้จึงเป็นโอกาสให้ท้องถิ่นจัดทำรายละเอียดในส่วนที่เป็นของท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน และเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเองด้วย

3. จัดการเรียนการสอนตามแนวดำเนินการ

หลักสูตรฉบับนี้ได้มีการกำหนดแนวดำเนินการเพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางที่จะจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย โดยมีจุดเน้น 2 ประการ คือ

1. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนให้มากที่สุด
2. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นได้ตามเงื่อนไขและสภาพความต้องการของท้องถิ่น

สำหรับแนวดำเนินการอื่น ๆ สถานศึกษาควรได้ศึกษารายละเอียดจากเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ ของกรมวิชาการ (กรมวิชาการ, 2534)

และในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้นมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างในบางกลุ่มวิชา ส่วนใหญ่ยังคงเค้าโครงของหลักสูตรเดิมอยู่ ประไพพรรณ โกศัยสุนทร (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง เนื้อหาจริยธรรม ในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ว่าในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) ยังคงกำหนดให้มีเนื้อหาในเรื่อง จริยธรรมและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอยู่ โดยใช้ชื่อว่า จริยศึกษา และได้ปรับคุณธรรมในหลักสูตร พุทธศักราช 2521

ซึ่งจากเดิมมี 30 คุณธรรม ให้เหลือเพียง 13 คุณธรรมทั้งนี้ ได้รวบรวมคุณธรรม ซึ่งจัดอยู่ในพวกเดียวกัน หรือครอบคลุมกันอยู่ และสามารถสอนไปด้วยกันได้ และยังได้เพิ่มคุณธรรมใฝ่รู้ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาตนเองพัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม คุณธรรมทั้ง 13 ได้แก่

1. ความใฝ่รู้
2. ความขยัน
3. ความอดทน
4. การประหยัด
5. ความซื่อสัตย์
6. ความมีระเบียบวินัย
7. การตรงต่อเวลา
8. ความสามัคคี
9. ความเสียสละ
10. ความเมตตากรุณา
11. ความกตัญญูกตเวที
12. ความยุติธรรม
13. ความเป็นผู้มีวิคุณธรรม

แต่คุณธรรมทั้ง 13 คุณธรรม ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้นอาจจะยังไม่เพียงพอสำหรับการปลูกฝังในเด็กผู้วิจัยจึงจะได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในหลักสูตรฯ ขึ้น

การวิเคราะห์หลักสูตร

ในการวิเคราะห์หลักสูตรโดยทั่วไปมักจะดูว่า วัตถุประสงค์ กับเนื้อหาในหลักสูตร มีความสอดคล้องกันเพียงใด สามารถให้อะไรกับผู้เรียนได้บ้าง (ชาวล แพร์ตกุล, 2518 อ้างถึงใน วาสนา ยศบัญญัติ, 2527) กล่าวว่า โดยปกติ แล้วการวิเคราะห์หลักสูตร และเนื้อหาที่ปรากฏ ในหลักสูตรว่ามีอะไรบ้าง และมีผู้ใช้อย่างละเอียดใด ซึ่งมักทำในรูปตารางจำแนก 2 ทางดังนี้

1. อ่านหลักสูตรวิชาที่ต้องการวิเคราะห์อย่างละเอียด เพื่อพิจารณาว่าวิชา นั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร และมีเนื้อหาอย่างไร
2. ถอดความมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นข้อ ๆ ให้ออกมาเป็นพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะวัดได้ ซึ่งอาจมีหลายพฤติกรรม พฤติกรรมเหล่านั้นอาจจะนำมาเข้ากันได้กับจุดมุ่งหมายของการศึกษา เช่น ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้การ

วิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า เป็นต้น หรืออาจจะกำหนดให้เห็นชัดว่าพฤติกรรมนั้นมีความหมายอย่างไร เพียงไร นักเรียน แสดงออกให้เห็นอย่างไร และจะวัดโดยวิธีวัดหรือเครื่องมือแบบใด

3. จำแนกเนื้อหาออกเป็นหัวข้อ เป็นเรื่อง ๆ ไป เนื้อหาใดที่ไม่สำคัญหรือเป็นประเภทเดียวกันก็อาจนำมารวมไว้เป็นหัวข้อเดียวกัน เพื่อให้เหมาะสมสำหรับการสอนและการวัดผลเฉพาะเรื่อง

4. นำพฤติกรรมที่ถอดมาจากความมุ่งหมายที่ได้ในข้อ 2 บรรจุลงในตารางตามแนวตั้งด้านบน ส่วนเนื้อหาที่จำแนกได้ในข้อ 3 บรรจุ ในตารางเดียวกันตามแนวนอนด้านซ้ายมือ

5. พิจารณาให้ความสำคัญในแต่ละช่องว่างที่เนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมไปบรรจบกันเป็นคะแนน โดยกำหนดความสำคัญสูงสุดไว้ พฤติกรรมละ 10 คะแนน สำหรับเนื้อหาแต่ละข้อ

6. เมื่อได้นำน้ำหนักของคะแนนทุกพฤติกรรมในเนื้อหาทุกเรื่องแล้วรวมน้ำหนักคะแนนทั้งแนวตั้งและแนวนอน ก็จะทราบได้ว่าเนื้อหาในหัวข้อใดมีน้ำหนักมากน้อยเท่าใด และพฤติกรรมในมีน้ำหนักเท่าใดโดยส่วนรวม

7. เพิ่มช่องลำดับความสำคัญลงในตารางอีกด้านทางขวามือ และด้านล่างแล้วใส่ลำดับที่ความสำคัญทุกเนื้อหา ทุกพฤติกรรม จากตัวเลขนี้ ผู้วิเคราะห์หลักสูตรจะทราบได้ว่า พฤติกรรมใด และเนื้อหาใดมีความสำคัญที่สุด

โดยทั่วไปแล้ว การวิเคราะห์หลักสูตรแบบนี้ควรทำเป็นวิชา ๆ ไป และใช้คนช่วยกันวิเคราะห์ทีละ 7-8 คน ต่างคนต่างวิเคราะห์แล้วมาหาค่าคะแนนเฉลี่ย

สำลี ทองธิว (ม.ป.ป อ้างถึงใน เขียวชาญ โสมชั้นเงิน, 2527) พูดถึงการวิเคราะห์หลักสูตรว่า หมายถึง การพิจารณาส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตร โดยแยกส่วนประกอบของหลักสูตรออกเป็นส่วนย่อย ๆ ส่วนประกอบสำคัญที่แยกออกมานี้ได้แก่ เนื้อหาวิชา ตัวผู้เรียนผู้สอน ซึ่งการวิเคราะห์รายละเอียดของหลักสูตรส่วนต่าง ๆ มักทำโดยเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น เช่น

เกณฑ์ จุดประสงค์ หลักสูตร	ความรู้				ทักษะ		ทัศนคติ	
					ทักษะความรู้	ทักษะกล้ามเนื้อ		
1.								
1.1								
1.2								
2.								
2.1								
2.2								
รวม								

ในการวิเคราะห์หลักสูตรตามวิธีการของ กาว (Gow) จะจัดองค์ประกอบที่จะนำมาวิเคราะห์ 3 อย่างคือ

1. วิเคราะห์ตัวเอกสาร หลักสูตร หรือ Product
2. วิเคราะห์ กระบวนการ หรือ Process

3. วิเคราะห์ รูปแบบหลักสูตร (curriculum model)

สำหรับการวิเคราะห์ เนื้อหาหลักสูตร จัดอยู่ในการวิเคราะห์ Product ซึ่ง ดร. กาว ได้ให้หลักการไว้ว่า ในการวิเคราะห์ Product จะต้องดูที่ละองค์ประกอบ และในแต่ละองค์ประกอบ ก็จะสร้างคำถามขึ้นมากมาย และมีการให้คะแนน 1-4 ซึ่งความหมายแต่ละคะแนนมีดังนี้

1. หมายถึง ดีมาก
2. หมายถึง ดี
3. หมายถึง พอใช้
4. หมายถึง ยังไม่พอใช้

สำหรับ Product ที่เป็นเนื้อหาหลักสูตรนั้น จะพิจารณาองค์ประกอบด้านต่าง ๆ คือ

1. โครงสร้าง มีโครงสร้าง และลำดับความที่เหมาะสมเพียงไร
2. โอกาสในการเรียนรู้ เนื้อหานั้นมีจุดเน้นที่ชัดเจน และเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่
3. สิ่งเร้า เนื้อหานั้นใช้ได้กับชีวิตจริงหรือไม่
4. สภาพการเรียนการสอน เนื้อหานั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ในระดับสูงหรือไม่ คือเรียงตามลำดับขั้นการเรียนรู้ จากระดับต่าง ๆ เช่น ความจำ ความเข้าใจ และสูงขึ้นเรื่อย ๆ ถึงการวิเคราะห์ และประเมินค่า (สิริพร บุญญานันท์, 2526 อ้างถึงใน เชี่ยวชาญ โสมขันเงิน, 2527)

ในการวิเคราะห์ เนื้อหาหลักสูตร โดยทั่วไปแล้วจะเห็นว่ามุ่งวิเคราะห์ เนื้อหาสาระเพื่อดูความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยสร้าง และหลักการของหลักสูตรรวมทั้งการจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ กิจกรรม และประสบการณ์

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ส่วนใหญ่ใช้ในการค้นคว้าทางด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน เริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 1920 โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์ในแง่ของวิวัฒนาการ ต่อมามุ่งวิเคราะห์การสื่อสารทางด้านการเมือง ในปี ค.ศ. 1959 ไอธิล เดอโซลาโพล (Ithiel de Sola Pol1) ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบใหม่ ทำให้การวิจัยด้านนี้ได้แพร่หลายไปทุกสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ นำมาใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางในสาขาต่าง ๆ เช่น ด้านพฤติกรรมศาสตร์ การศึกษา ในด้านการศึกษานี้มีผู้นามาริเคราะห์หลักสูตร แบบเรียนเพื่อศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรหรือแบบเรียน หรือประเมินค่า เพื่อปรับปรุงหลักสูตร แบบเรียน (ปิยะวดี คงกำเนิด, 2525)

ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา

เบอร์นาร์ด บีเรลสัน (Berelson, 1971) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นเทคนิควิธีวิจัยสำหรับพรรณาน้ำเนื้อหาการสื่อสารที่ปรากฏอย่างเป็นวัตถุวิสัยเป็นระบบและเป็น ปริมาณ เป็นการวิจัยที่มุ่งบรรยาย อธิบายเนื้อหาการสื่อสารที่ง่าย ไม่มีเงื่อนไข (Manifest Content) มีระบบ (Systematic) มีความเป็นปรนัย (Objective) และการใช้หลักการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Qualitative) ซึ่งคล้ายกับความหมายของ ที เอฟ คาร์นี (Carney, 1972) ที่ว่าการวิเคราะห์เนื้อหานั้นเป็นเทคนิค การอนุมานโดยอธิบายลักษณะเฉพาะของข่าวสาร อย่างเป็นวัตถุวิสัยและเป็นระบบ นอกจากนี้ ดับเบิลยู อี คลาสัน (Clason, 1973 อ้างถึงในปรีชา สังกิตติสุนทร, 2530) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า นอกจากจะใช้สำหรับพรรณาน้ำเนื้อหาอย่างเป็นวัตถุวิสัย เป็นระบบ เป็นปริมาณแล้ว ยังต้องเป็นที่ปรากฏชัดอีกด้วย จะเห็นได้จากความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาที่สำคัญ มีค่าสำคัญ ๆ คือ วัตถุวิสัย เป็นระบบ เป็นปริมาณ และที่ปรากฏชัด ซึ่ง แดเนียลสัน (Danielson, 1963)

และสแตมป์ (Stempel in Stempel and Westley eds, 1981) ได้นำคำสำคัญ ๆ ของการวิเคราะห์เนื้อหา มาอธิบายดังนี้

วัตถุวิสัย หมายถึงกลุ่มที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่อาจอธิบายอย่างกระชับ ซึ่งคนต่างกลุ่มกันสามารถวิเคราะห์เนื้อหาประเภทเดียวกันได้ โดยใช้คำจำกัดความเหล่านั้น และได้ผลออกมาเหมือนกัน ถ้าการวิเคราะห์เป็นแบบอัตวิสัย แทนที่จะเป็นแบบวัตถุวิสัยแต่ละคนจะมีการวิเคราะห์เนื้อหาของเขาเอง ดังนั้นวิธีการที่เป็นวัตถุวิสัย ผลที่ได้จะขึ้นอยู่กับระเบียบการมีใช้ขึ้นอยู่กับผู้วิเคราะห์

เป็นระบบ หมายถึงการคัดเลือกเนื้อหา ที่จะทำการวิเคราะห์จำเป็นจะต้อง ไม่มีอคติไม่มีการกะเกณฑ์ล่วงหน้าหรืออิกนัยหนึ่งผู้วิเคราะห์ไม่สามารถเลือกที่จะตรวจสอบเฉพาะบางประการในเนื้อหาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสมมุติฐานโดยไม่สนใจประเด็นอื่น ๆ ความหมายของการเป็นระบบนี้ ทำให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์เนื้อหาไม่ใช่เรื่องของการโต้แย้งในข้อมูลที่มีอคติ แต่เป็นเรื่องของการพิสูจน์ เฉพาะจุดหรือวิธีการที่เป็นระบบประการแรกหมายถึง การนำระเบียบการชุดเดียวกันมาใช้กับเนื้อหาทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์ ประการที่ 2 หมายถึง การกำหนดกลุ่มที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อว่าเนื้อหาที่อยู่ในประเด็นทั้งหมดจะได้รับการวิเคราะห์ ประการสุดท้ายหมายถึงการวิเคราะห์ได้รับ การออกแบบเพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อกับปัญหาการวิจัย

เป็นปริมาณ หมายถึง การเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของตัวเลข เป็นการกระจายความถี่ตารางแบบ สองคูณสอง สหสัมพันธ์สหิทธิ อัตราส่วน และจำนวนร้อยละในรูปแบบต่าง ๆ การเสนอด้วยวิธีนี้ช่วยให้เห็นได้ว่าส่วนใดถูกต้อง หรือผิดพลาด โดยอาศัยภาษาทางคณิตศาสตร์เข้าช่วย

ที่ปรากฏชัด หมายถึงการวิเคราะห์เนื้อหา ในเชิงปกติและธรรมดาเนื้อหาจะต้องได้รับการลงรหัส ในขณะที่ปรากฏ

สงบ ลักษณะ (2526 อ้างถึงใน วาสนา ยศบัญญัติ, 2527) ได้อธิบาย การวิเคราะห์เนื้อหาว่า คือ การใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่ง ที่ใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณตัวเลขออกมาจากเนื้อหาใจความของวัสดุต่าง ๆ ที่เป็นสื่อความหมายทางภาษา เช่น หนังสือ บทความ บันทึกรประชุม บันทึกรสัมมนา คำโฆษณา บทละคร ฯลฯ โดยเทคนิควิธีนี้วัสดุที่เป็นสื่อความหมายทางภาษาจะถูกอ่านศึกษาวิเคราะห์อย่างมีระบบวิธีเชิงประนัย ให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ โดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการจะศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อหา อาจกล่าว ได้ว่า เป็นการใช้ เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน 3 ขั้น ดังแผนผัง

เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหานี้ นับว่าเป็นเครื่องมือ ของการวิจัยประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับเครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบสอบถาม การทดสอบ การสัมมนา การสังเกต ฯลฯ และบางครั้งก็ถือว่าเป็นเครื่องมือที่เสริมเครื่องมืออื่น ๆ ให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนเป็นประนัยขึ้น เช่น อาจบันทึกค่าสัมภาษณ์มาก่อนแล้ว ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหานี้ หาหน่วยย่อย ๆ ของเนื้อหาใจความจากการสัมภาษณ์ออกมา เป็นปริมาณตัวเลขที่ชัดเจนขึ้น

หน่วยของการวิเคราะห์

เคอร์ ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1973) ได้กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ว่าจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดเนื้อหาที่จะนำมาวิเคราะห์

(Universe of content that is to be analysed) และจำแนกเนื้อหาออกเป็นรายประเภทย่อย ๆ ขึ้นต่อมา คือการกำหนดหน่วยของการวิเคราะห์การกำหนดหน่วยย่อยของเนื้อหาที่จะวิเคราะห์เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บ หรือให้คะแนน ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นคำ (Words) เป็นตัวอักษรหรือเป็นหน่วยเสียง ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด

2. กำหนดเป็นเรื่อง (Themes) หรือเป็นประโยค (Sentence)

3. กำหนดเป็นลักษณะเฉพาะ (Characters) ที่ต้องการศึกษา

4. กำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง (Items)

5. กำหนดเป็นจำนวนหน้า เป็นตอน (Paragraph) หรือกำหนดโดย

ใช้ปัจจัยด้านเวลามาเกี่ยวข้องก็ได้

เมื่อได้หน่วยในการวิเคราะห์แล้ว ก็เลือกวิธีที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์เอง วิเคราะห์โดยตั้งคณะกรรมการวิเคราะห์โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้แบบเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จากนั้น จึงสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำการวิเคราะห์ต่อไป

ในการวิเคราะห์ดูปริมาณความมากน้อยของเนื้อหา นั้น อาจจะใช้วิธีนับจำนวนครั้งที่เนื้อหานั้น ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วสรุปออกมาในรูปของการบรรยายประกอบการเสนอ เป็นตัวเลขเช่นเปอร์เซ็นต์

ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา

สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา โกวิท ประวาลพฤษ์ (2525) ได้เสนอขั้นตอนคร่าว ๆ ดังนี้

1. กำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์เช่นเล่มใด เรื่องใด

2. กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ เช่น ตรวจจับคำว่า ส่งเสริม

จริยธรรมใดบ้างส่งเสริมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพียงใด เพื่อต่อการนำไปใช้ในชีวิต

ประจำวันได้มากเพียงใด ซึ่งในข้อนี้เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์นั่นเอง

3. จัดสร้างรายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์
4. ทดลองใช้เกณฑ์คำบรรทัดฐานที่จัดทำขึ้นในข้อ 3 อาจตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของการใช้ตารางมาตรฐานที่สร้างขึ้น
5. เมื่อเครื่องมือนี้พอใช้ได้แล้ว ก็ดำเนินการวิเคราะห์จริง นำเอาตารางบรรทัดฐานเหล่านี้ไปแจกนับคำประโยค วลี ตามที่กำหนดไว้ การแจกนับนี้อาจทำทั้งเล่มหรือเลือกเล่มเอาก็ได้
6. เมื่อวิเคราะห์ ได้แล้วก็ดำเนินการใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบหรือ คาดหมายค่าแตกต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมาย
7. หลังจากนั้น ก็ดำเนินเขียนรายงานต่อไป

นอกจากนี้ โกริท ประมวลพจนานุกรม (2525) ยังได้กล่าว ถึงหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาภายในและการวิเคราะห์ใจความสำคัญว่า

1. คำ วิเคราะห์คำ ว่าคำเหล่านี้หมายถึงอะไร คำนี้หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต คำนี้หมายถึงความจงรักภักดี มีมากน้อยแค่ไหน
2. วลี นำวลีมาวิเคราะห์ว่า วลีนี้บ่งบอกถึงอะไร
3. ประโยค โดยการวิเคราะห์ ที่ละประโยคว่าประโยคนี้หมายความว่าอะไรประโยคนี้ส่งเสริมคุณธรรมอะไร ส่งเสริมจริยธรรมอะไร

ซึ่งสรุปได้ว่า ถ้าหากการวิเคราะห์นั้นใช้คำ วลี ประโยค การวิเคราะห์นั้นก็จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่ถ้าหากใช้อีกวิธีหนึ่งคือ วิเคราะห์ทีละตอน (paragraph) หรือทีละเรื่อง (themes) ว่ามีเจตนาธรรมอย่างไร เรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept) ของเนื้อหานั้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไปในทางถึงเจตนาธรรม ถ้าหากใช้หน่วยเป็นตอน (paragraph) หรือหน่วยเป็นเรื่อง (themes) หรือคำพูดที่แฝงด้วยความคิดหลัก (main idea) มาวิเคราะห์ อาจจะออกมาในรูป ความซื่อสัตย์

ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นเทคนิคของการวิเคราะห์เนื้อหา

ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาแนวโน้มของเนื้อหา ไม่ว่าจะ เป็นสาขาวิชาใดก็ตาม สามารถอธิบายถึงพัฒนาการของสาขาวิชาต่าง ๆ ละทอนให้เห็น ขอบเขตและลักษณะของเนื้อหาในแต่ละช่วงเวลา และสามารถช่วยในการปรับปรุงเนื้อหาให้ ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม จะถูกบรรจุ อยู่มาบ้างน้อยบ้าง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสังคมในช่วงนั้นแต่จริยธรรมก็ไม่เคย หายไปจากหลักสูตรฯ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมประเพณีพรณ โภคัยสุนทร (ม.ป.ป.) ได้แบ่งช่วงการพัฒนาได้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลง การปกครอง (พ.ศ. 2438-2475)
2. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง (พ.ศ. 2475-2521)
3. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรม (ระหว่าง พ.ศ. 2521-2533)
4. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

1. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลง การปกครอง (พ.ศ. 2438-2475)

คำว่าหลักสูตร ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นใช้ในเอกสารหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2438 เป็นครั้งแรก หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. 2438 นี้ กำหนดเนื้อหาวิชาที่จะต้องเรียนเกี่ยวกับภาษาไทย และภูมิศาสตร์ แต่ยังไม่มีการกำหนดวิชา มีบางส่วนของภาษาไทยที่ถือได้ว่าเป็นวิชาสังคมศึกษา คือการกำหนดให้อ่านพระราชพงศาวดารย่อตอนกรุงเก่า เพื่อให้ทราบความเป็นมาของบ้านเมืองในสมัยโบราณ

พ.ศ. 2445 มีวิชาจรรยาเพิ่มขึ้นมา กำหนดไว้ในหลักสูตรให้สอนทุกชั้น มีหัวข้อเกี่ยวกับ ศิล ธรรม และความประพฤติ แต่ยังไม่มีการกำหนดจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายของวิชาไว้แต่อย่างใด กำหนดเพียงเนื้อหาสาระที่ต้องสอนไว้

พ.ศ. 2452 ในหลักสูตรได้มีการกำหนดความมุ่งหมายของวิชาจรรยาไว้ว่า "เพื่อให้เป็นการกล่อมเกล่าอัธยาศัยใจคอให้เป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นผู้ตั้งอยู่ในที่ชอบ มีความสุขภาพอ่อนน้อม สรุปลความ คือ หัดให้เป็นคนดี เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปทำมาหากินแต่ในทางที่ชอบ สมควรแก่ฐานะที่จะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินต่อไป"

มีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาเป็น 2 ตอนคือให้สอนธรรม ซึ่งกำหนดให้สอนเกี่ยวกับความประพฤติที่จะต้องปลูกฝัง ให้มีความกตัญญู ต่อบิดามารดาครู อาจารย์ และพระมหากษัตริย์ มีความเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียรต่อการทำงาน นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีเรื่องของศีล 5 และกรรมบท 10 และข้อปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน มุ่งชักนำให้ผู้เรียนเกิดคุณเคย เจนตา เจนหู ในการสวดมนต์ไหว้พระและฟังธรรมขอให้ป็นปัจจัยเสริม

พ.ศ. 2456 หลักสูตรได้กำหนดให้เรียนวิชาจรรยาเฉพาะ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายวิชาจรรยาได้ถูกตัดออกไปทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลของกิจการลูกเสือจึงให้สอนวิชาจรรยาด้วยวิธีการของการสอนวิชาลูกเสือ คือให้ปฏิบัติจริง จุดประสงค์ของวิชาจรรยา ได้กำหนดใหม่เป็น ข้อ ๆ ดังนี้

1. ให้มีสัตย์ ซื่อตรง และจริงในการงานทั้งปวง
2. มีใจอารี เพื่อแผ่ คิดถึงประโยชน์ของหมู่คณะมากกว่าประโยชน์ของ

บุคคลหรือของตน

3. มีใจองอาจกล้าหาญ แต่อ่อนน้อม สุภาพเรียบร้อย
4. กตัญญูกตเวที รู้คุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และผู้อื่นตลอดถึงหมู่คณะและบ้านเมือง รักและพยายามสนองคุณผู้มีพระคุณ ตลอดจนคิดช่วยทำนุบำรุง หมู่คณะและชาติบ้านเมืองให้เจริญ
5. มัธยัสต์ คือ พอดี ไม่สุรุษสุร่าย และไม่ตระหนี่ ในส่วนการใช้จ่าย รู้จักออม จ่ายแต่ที่ควรและเท่าที่ควร ในส่วนการส่องแสงพรมไม่โลภ รู้ยอมในการเสียสละ
6. เพียร ขยันทำการงาน ทำประโยชน์ทดแทนสมบัติของโลกซึ่งตนต้องกินและใช้ให้หมดเปลืองไป โดยหาประโยชน์มิได้

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ของวิชาจรรยาในหลักสูตรนี้กล่าวคือ จะมีลักษณะเป็นหัวข้อย่อย ๆ ออกมาอย่างชัดเจน ไม่กำหนดเป็นความเรียงที่กล่าวรวม ๆ ไว้ เหมือนหลักสูตร ก่อน ๆ

พ.ศ. 2471 หลักสูตรได้กำหนดให้มีวิชาจรรยา เพิ่มขึ้นในชั้นมัธยมตอนปลาย อีกภายหลังถูกตัดออกไป ทั้งนี้ เพราะผู้กำหนดหลักสูตรมีจุดประสงค์ที่จะสร้าง เจตคติและทักษะ ในเรื่องการปฏิบัติตน ทางพระพุทธานุศาสน์ให้เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อเติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ ในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ในลักษณะนี้ได้ใช้มาจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของ ประเทศไทย

การกำหนดเนื้อหาสาระในวิชาจรรยา ตามหลักสูตรนี้ จะกำหนดให้เรียน เกี่ยวกับหลักธรรม คำสอนในพระพุทธานุศาสน์ ในเรื่องของศีลธรรม เบญจศีลและเบญจธรรม การปฏิบัติตนทางศาสนานุท

การจัดการเรียนการสอนนั้น ให้สอนตามหลักในหนังสือแนวสอนวิชาจรรยาของ โรงเรียนนายร้อยทหารบก ครูผู้สอนจะเป็นผู้พิจารณาเองว่า บทไหนควรสอนก่อนหลังและสอน ในปีแรกหรือปีหลังด้วย นักเรียนที่เป็นพุทธศาสนิกต้องสวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศน์ สวดปาฐกถาครั้ง และ ไม่บังคับสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พุทธศาสนิก

2. การพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง (พ.ศ. 2475-2521)

พ.ศ. 2480 ได้มีการกำหนดให้มีวิชาหลักของหมวดสังคมศึกษา ขึ้นในหลักสูตร
ได้แก่

- วิชาภูมิศาสตร์
- วิชาประวัติศาสตร์
- วิชาหน้าที่พลเมือง
- วิชาศีลธรรม (เดิมเป็นวิชาจริยธรรม)

วิชาหลัก ทั้ง 4 นี้ได้ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตร ตลอดมาจนถึงหลักสูตร พ.ศ.
2518 จึงได้เพิ่มวิชาอื่น ขึ้นมาเป็นวิชาเลือกอีกหลายวิชา นอกจากนี้วิชาบังคับที่มีอยู่แล้ว แต่
หลักสูตร พ.ศ. 2480 นี้ ไม่ได้กำหนดจุดประสงค์ของวิชาไว้แต่อย่างใด ตลอดมาจนถึง
พ.ศ. 2493

เนื้อหาสาระในวิชาศีลธรรมตามหลักสูตร พ.ศ. 2480 นี้ จะถูกตัดหัวข้อใน
เรื่องเบญจศีล เบญจธรรมออกไป แต่จะเน้นด้านคุณธรรมและจริยธรรมกลาง ๆ แทน ซึ่งเป็น
หลักการทั่ว ๆ ไป ของทุกศาสนา ทั้งนี้เพื่อไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนศึกษาศาสนาใดศาสนา
หนึ่งโดยเฉพาะ ตามหลักของประชาธิปไตย หัวข้อที่กำหนดไว้จะไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดย
ตรง แต่จะเน้นด้านคุณธรรม จริยธรรมดังกล่าวแล้ว ได้แก่ ความซื่อสัตย์เมตตา กรุณา ความ
มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ความสุภาพอ่อนน้อม ความกตัญญูกตเวทีกี ความมรยัสต์ ความอดุสาหะ ความ
สามัคคี และการหลีกเลี่ยงอบายมุข

พ.ศ. 2493 การกำหนดหลักสูตรได้กลับมาเน้นวิชาศีลธรรมไว้ว่า มุ่งให้ผู้
เรียนนับถือและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มุ่งอบรมให้เป็นคนดี ได้ปฏิบัติกิจพิธีตามประเพณีนิยม

การกำหนดเนื้อหาสาระในวิชาศีลธรรมได้ย้อนกลับมาให้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธประวัติ รัตนตรัย คีลห้า วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หัวข้อธรรม จากนวโกวาท คิหิ ปฏิบัติและคุณสมบัติผู้ดีนอกจากจะมีภาคพุทธศาสนาแล้ว ยังมี หัวข้อที่เป็นธรรมจรรยา คล้ายหลักสูตรศีลธรรมใน พ.ศ. 2480 ด้วย การกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องศีลธรรมได้มีมาตลอดจนถึงหลักสูตร พ.ศ. 2503 และ หลักสูตร พ.ศ. 2518

หลักสูตร พ.ศ. 2503 ได้มีการปรับปรุง และพัฒนาในเรื่องการกำหนด ความมุ่งหมายของหมวดวิชาสังคมศึกษาไว้ ในลักษณะความมุ่งหมายรวมไม่ได้แยกให้เห็นอย่าง ชัดเจนเฉพาะวิชา ๆ ไป และกำหนดไว้เป็นข้อ ๆ หลายข้อ โดยเน้นที่จะพัฒนาตัวผู้เรียนใน ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย จุดประสงค์นี้ใช้มาจน กระทั่งถึงพ.ศ. 2518

ในช่วงของการใช้หลักสูตร พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2518 เนื้อหาวิชาสังคม ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องชีวิตที่แวดล้อมตัวเด็ก รวมทั้งการปลูกจิตใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นอกนั้นใกล้เคียงกับหลักสูตรเดิม

3. การพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรม (ระหว่าง พ.ศ. 2521-2533)

การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษา ตามหลักสูตร พ.ศ. 2521 มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การบริหาร และการเมืองของประเทศ เปลี่ยนไปมาก ทำให้เกิดปัญหาที่การศึกษาต้องเผชิญมาตลอดอาจจะกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เกิดปัญหาทั้ง ในเรื่องปริมาณ และคุณภาพ พลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาในเรื่องปริมาณที่จะ ต้องขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้เกิด ปัญหาในเรื่องคุณภาพการศึกษา จนเป็นที่สังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาทุกครั้ง เรา มักจะอ้างความบกพร่องในเรื่องนี้เป็นมูลเหตุที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามแนวการปฏิรูป ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2520 จึงได้ลดประอมลงมาเหลือ 6 ปี ไม่มีต้นไม่มีปลาย

บังคับให้ทุกคนเรียนจนจบ ประถม 6 ปี ส่วนมัธยมสามัญคงมีเพียง 6 ปี แบ่งเป็นมัธยมต้น 3 ปี มัธยมปลาย 3 ปี

สาระที่สำคัญที่เปลี่ยนแปลงในการพัฒนาหลักสูตร พ.ศ. 2521

1. ปรับปรุงจุดประสงค์กลุ่มวิชา ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคม รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ พุทธินิสัย เจตณีนัยและทักษะนิสัย หรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด เจตคติ ค่านิยมและความสามารถ อันเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมและวัยของผู้เรียน

2. โครงสร้างของกลุ่มวิชา

2.1 ระดับประถมศึกษา มาลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคมกล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี การกำหนดเนื้อหาในกลุ่มนี้จะมีส่วนหนึ่งที่ทำให้ความรู้ในเรื่องของศาสนาต่าง ๆ และพระพุทธรศาสนาโดยจัดไว้ในหน่วยใหญ่ชาติไทย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างนิสัย

การกำหนดเนื้อหาสาระในหลักสูตรเล่มนี้ จะเป็นเรื่องของจริยศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยกำหนดให้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติคุณธรรม 30 คุณธรรม อย่างสม่ำเสมอ คุณธรรมดังกล่าว มาจากธรรมะ ซึ่งเป็นคำสอนในศาสนาพุทธ และข้อปฏิบัติทางจริยธรรม

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ในการทำงาน และความรู้พื้นฐาน ในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และวิชาอาชีพ ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

การสอนหลักธรรม และการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธ แต่เป็นศาสนาซึ่งประชาชน ส่วนใหญ่ในท้องถิ่นนับถือยอมทำได้โดยสอนควบคู่ไปกับการเรียนวิชาจริยศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ทั้งนี้ต้องมีโครงการสอนซึ่งศึกษาริการเขต ของเขตการศึกษานั้นอนุมัติ

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นี้ มีลักษณะเป็นการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นกลุ่มตามลักษณะ หรือธรรมชาติ ของแต่ละวิชา จะสังเกตได้ว่าขอบเขตของเนื้อหาไม่ได้จัดเป็นวิชาต่าง ๆ เหมือนหลักสูตรก่อน ๆ วิชาศีลธรรมจรรยาจะหายไปแต่จะเป็นเรื่องของจริยศึกษาแทน

4. การค้นหาหลักสูตรในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรม ตามหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ระดับประถมศึกษา

ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้น มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างในบางกลุ่มวิชา ส่วนใหญ่ยังคงเค้าโครงของหลักสูตรเดิมอยู่ อาทิ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเดิม มีบางส่วนถูกตัดออกไปบ้าง เช่น หน่วยเรื่องการคมนาคม เพราะมีอยู่หน่วยอื่นบ้างแล้วสำหรับเรื่องศาสนาที่คนไทยนับถือ พระพุทธศาสนาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาวันสำคัญและหน้าที่ชาวพุทธยังคงอยู่ โดยเฉพาะในหน่วยชาติไทย

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) ยังคงกำหนดให้มีเนื้อหาในเรื่องของ จริยธรรมและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอยู่ โดยใช้ชื่อว่า จริยศึกษา แต่ได้มีการปรับคุณธรรม (ซึ่งนำมาจากหลักธรรมและจริยธรรมจากเดิมมี 30 คุณธรรม ให้เหลือเพียง 13 คุณธรรม ทั้งนี้ ได้รวมคุณธรรมซึ่งจัดอยู่ในพวกเดียวกันไว้ด้วยกันหรือครอบคลุมกันอยู่ และสามารถสอนไปด้วย กันได้ และยังได้เพิ่มคุณธรรมใหม่ๆ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และ พัฒนาสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะ ที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนด้วย

จากการพัฒนาหลักสูตรฯ ในส่วนที่ว่าด้วยจริยธรรมจะเห็นว่า จริยธรรมเป็น เนื้อหาที่ถูกกำหนด ให้ผู้เรียนได้เรียนมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับในเรื่องการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมนั้น คงจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อที่จะให้เยาวชนของชาติเติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ มี คุณธรรม จริยธรรมสืบต่อไป

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

สุภาพรรณ พวงจันเพชร (2519) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลการ สอนวิชาศีลธรรมหน่วย "คุณธรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย" ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธี ธรรมดากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการกลุ่ม สัมพันธ์มีแนวโน้มที่จะมีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธี ธรรมดา นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในการสอบหลังเรียนครั้งที่สอง ซึ่งห่างจากการสอบหลังการเรียนครั้งที่หนึ่ง เป็นเวลาหนึ่งเดือน เกี่ยวกับทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีทัศนคติ เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีธรรมดา และยังสามารถที่จะคงทัศนคติไว้ได้

ภายหลังการเรียนไปแล้ว 1 เดือน ในขณะที่นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมชาติไม่มีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลง

อุทมพร โกมลวรรณะ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกา
ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับความรู้ด้านจริยศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียน
สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่ากาให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับความรู้
ด้านจริยศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าไคสแควร์เท่ากับ 63.89 นักเรียน
หญิงและนักเรียนชายมีความรู้ด้านจริยศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วันชัย สุมโนจิตราภรณ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเชิง
จริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียนเมืองนันทยา ในเมืองนันทยาผลการ
ศึกษาพบว่าพฤติกรรมเชิง จริยธรรมของนักเรียนระดับดีได้แก่ด้านความมีระเบียบวินัยในตนเอง
และความมีระเบียบระดับปานกลางได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม นักเรียนที่ได้
รับการอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปละละเลย มีพฤติกรรม
เชิงจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย ความมีมารยาท ไม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ
ที่ระดับ .05 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ
ต่อตนเองและสังคมของนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชายที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ส่วนด้าน
ความมีมารยาทนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เรมอน อาร์ไรด์ (Ried, 1965) ได้สำรวจความคิดเห็นของครูที่สอนอยู่
ในโรงเรียนเทศบาลเมืองซานดิเอโก ที่มีต่อการให้การศึกษาด้านจริยธรรม และค่านิยมโดย
สอนสอดแทรกไปในวิชาต่าง ๆ ผลการวิจัย ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการสอนเน้น
จริยธรรมและค่านิยมในห้องเรียน โดยครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกว่า 80% และครูที่
สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 90 % มีความเห็นว่า การสอนเน้นในเรื่องของจริยธรรม
และค่านิยม สามารถทำได้ในวิชาของตน สำหรับจริยธรรมและค่านิยม ซึ่งครูที่สอนในระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น เห็นว่าจะสอนเน้นได้ ได้แก่ความซื่อสัตย์ ความนับถือผู้อื่น การปฏิบัติ ตาม

หลักศาสนา ความรับผิดชอบ ความเชื่อในพระเจ้า ความยุติธรรม และการเข้าใจตนเอง และผู้อื่น ส่วนจริยธรรมและค่านิยมซึ่งครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเห็นว่าจะสอนเน้น ได้ก็คือ ความซื่อสัตย์ ความนับถือผู้อื่น ความสามัคคี และความรับผิดชอบ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เห็นว่าการให้จริยศึกษาแก่นักเรียนควรทำโดยตรง ในขณะที่ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนไม่เกิน 5 ปี เห็นว่าควรทำโดยอ้อม

เจมส์ ไมเคิล ฮิลตัน (Hilton, 1978) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลในการตัดสินใจหาเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กับตัวแปรอิสระ 3 ตัว คือ ความเชื่อใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Trust) ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Socioeconomic Status) และระดับสติปัญญา (Intelligence) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 11 ของโรงเรียนมัธยมในเมืองเดนเวอร์จำนวน 195 คน และดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบสอบถาม และแบบทดสอบผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลในการตัดสินใจหาเชิงจริยธรรม ของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญก็คือ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมและระดับสติปัญญา

ข. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาและหลักสูตร

ปรีดา กลั่นแก้ว (2529) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรม ในหนังสือพิมพ์รายวัน การศึกษาพบว่า หนังสือพิมพ์ฉบับที่มีการเสนอจริยธรรมด้านบวกมากที่สุดคือ เดลินิวส์ (25.45 %) และฉบับที่มีการเสนอจริยธรรมด้านลบมากที่สุด คือ เดลินิวส์ (27.24 %) เช่นเดียวกันข่าวในประเทศ มีความถี่ของการเสนอเนื้อหาจริยธรรมทั้งด้านบวกและด้านลบสูงสุดและเนื้อหาจริยธรรมที่นำเสนอมากที่สุด ทั้งด้านบวกและด้านลบได้แก่ การยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมมากที่สุด ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมหนังสือพิมพ์ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหนังสือพิมพ์

และนักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาจริยธรรมที่เสนอ ในหนังสือพิมพ์ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกและลบ สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของนักเรียน ได้แก่การศึกษาของบิดามารดา สถานภาพสมรส รายได้ อาชีพกับผลการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือพฤติกรรม จากการอ่านหนังสือพิมพ์ และมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของนักเรียน ได้แก่ เพศ และพฤติกรรม การรับสารกับผลการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือพฤติกรรมจากการอ่านหนังสือพิมพ์

สุนัตรา คุณาภาญจน์ (2529) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรม ในรายการโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า รายการโทรทัศน์ทั้งหมดมีรายการที่มีเนื้อหาด้านจริยธรรมร้อยละ 72.57 จำแนกเป็นรายการที่มีจริยธรรมด้านบวก ร้อยละ 71.8 และจริยธรรมด้านลบ ร้อยละ 28.2 เนื้อหาจริยธรรมด้านบวกและด้านลบที่เสนอมากที่สุดคือเนื้อหาเกี่ยวกับ ความยึดมั่นในคุณธรรม รายการโทรทัศน์ที่เสนอเนื้อหาจริยธรรมทั้งด้านบวกและด้านลบสูงสุดคือ รายการละครและภาพยนตร์ ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมในรายการโทรทัศน์สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในรายการโทรทัศน์ และนักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาจริยธรรมที่เสนอในรายการโทรทัศน์ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของนักเรียน ได้แก่ เพศ ของนักเรียน สถานภาพสมรส รายได้ อาชีพ ของบิดามารดา และพฤติกรรม การรับสาร กับผลการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมจากการชมรายการโทรทัศน์

วาสนา ยศบัญญัติ (2527) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี การศึกษาพบว่า ลักษณะพลเมืองดี ปรากฏในทุกแหล่งข้อมูลรวมทั้งสิ้น 1,550 ครั้ง โดยปรากฏในหลักสูตรฯ จำนวน 306 ครั้ง (19.74 %) คู่มือครูและแผนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ชั้น ป.5 582 ครั้ง (37.54 %) คู่มือครูและแผนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ ชั้น ป.6

(42.70 %) ปรากฏในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ดังนี้ กลุ่มทักษะ 398 ครั้ง (25.67 %) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 338 ครั้ง (21.80 %) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย 440 ครั้ง (28.98 %) กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ 159 ครั้ง (10.25 %) กลุ่มประสบการณ์พิเศษ 215 (13.87 %) ลำดับของลักษณะความเป็นพลเมืองดี จากแหล่งข้อมูลทุกรายการ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 10 ลำดับแรก ดังนี้ ความมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีสติสัมปชัญญะ มีความขยันหมั่นเพียร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วางแผนในการทำงาน รักษาระเบียบวินัย มีความขยันหมั่นเพียร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย ประหยัด และเป็นสุภาพชน ลักษณะที่ไม่ปรากฏเลยในบางเอกสารหลักสูตรได้แก่ กระตือรือร้น และมุ่งอนาคต ไม่ปรากฏในคู่มือครูและแผนการสอนชั้นป. 5 ตระหนักสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ในส่วนที่เป็นเนื้อหาของชั้น ป.5-6 ประเภทของเนื้อหาสาระที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏในประเภทที่ 6 ความสามารถและทักษะทางกายมากที่สุด 407 ครั้ง (26.25 %) พฤติกรรมของลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏในพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) มากที่สุด 655 ครั้ง (42.25 %) รองลงมาคือ พฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม (ค) 454 ครั้ง (29.29 %) และปรากฏในพฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่นน้อยที่สุด 441 ครั้ง (28.45 %)

ครูช (Cruz, 1977) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Analysis of Phillipines Social Study Textbook" เพื่อวิเคราะห์ แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับสังคมศึกษาแนวใหม่ คือความสัมพันธ์ระหว่างวิชา ในสายสังคมศาสตร์ มโนทัศน์การนำแนวความคิดไปใช้เกี่ยวกับเหตุการณ์ของโลกอย่างกว้างขวาง ปัญหาที่ส่งเสริมความคิด และปัญหาสังคม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้วิธีของ วิลเลียม เพรสลีย์ (William Prasley) โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินค่า จากแนวความคิดของวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่ เช่นการเน้นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษามากกว่าวิชาประวัติศาสตร์ เน้นการสรุปความคิดรวบยอด มากกว่าข้อเท็จจริงที่กำหนดไว้ เป็นความรู้เกี่ยวกับโลกและวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อยที่ถูกละเลย มากกว่าความรู้ที่เกี่ยวกับประเทศชาติ เป็นการตั้งคำถาม

ระดับสูงแทนการตั้งคำถามระดับต่ำ และเป็นการสอนเรื่องราวที่เป็นปัญหามากกว่าสอนเนื้อเรื่องที่ไม่เป็น ปัญหา ผลการวิจัยปรากฏว่าหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาของฟิลิปปินส์ ไม่ได้เน้นถึงความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ควรไม่ได้บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์สังคมเท่าที่ควร สิ่งที่ขาดหายไปจากหนังสือเรียนสังคมศึกษาคือการรู้จักสรุปความคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริง นอกจากนี้หนังสือเรียน ได้สนับสนุนลัทธิชาตินิยมฟิลิปปินส์มากเกินไป ไม่มีหัวข้อเกี่ยวกับประเทศอื่น ๆ จนกว่าจะถึงระดับ 5 ซึ่งเมื่อถึงระดับนี้แล้วนักเรียนประมาณร้อยละ 39 ก็ได้ลาออกจากโรงเรียนแล้ว การกล่าวถึงชนกลุ่มน้อยในด้านวัฒนธรรมมีมาก คำถามท้ายบทในหนังสือเรียนนี้ส่วนใหญ่เป็นคำถามเกี่ยวกับ ความจำไม่สนับสนุนให้นักเรียนได้ใช้ความคิด ดังนั้นหนังสือวิชาสังคมศึกษาของฟิลิปปินส์จึงไม่สามารถทำหน้าที่ในการสร้างประชากรให้มีความเชื่อมั่นในตนเองได้